

Рецензия

за научното творчество на доктор Владимир Николов Златарски, единствен кандидат на обявения конкурс за академичната длъжност Доцент по професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност История на България /Нова българска история/ за нуждите на секция „Нова българска история“ на Института за исторически изследвания при БАН – София.

Главният асистент от Института за исторически изследвания при БАН доктор Владимир Николов Златарски се явява на обявения конкурс за доцент със значителна по обем и съдържание научна продукция. Той е автор на две монографии/едната от които е под печат/, 22 научни статии и студии , няколко отзиви, рецензии и документални публикации, има многобройни участия с доклади на научни конференции и други форуми, участва като експерт и консултант в реализацията на различни научни проекти, автор е на научно-популярни публикации. Цялото научно творчество на кандидата е в съответствие с профила на обявения конкурс.

Най-важните научни постижения на кандидата се съдържат в неговите фундаментални монографични изследвания :“Райхът и Царството. Германското присъствие в България 1933 – 1940 г.“ и „Неискрените. България, Румъния и Централните сили / 1913 -1914 г.“.И двете изследвания третираат много интересни и значими теми и проблеми със съдбоносно значение за историческото развитие на третата българска държава. Способността на всеки автор за подбор на изследователската си тематика е сам по себе си важен показател за приноса на неговите умения като професионален историк-специалист. Златарски проявява похвална находчивост в това

отношение. Той се насочва към изясняването на значими, но слабо проучени неща от миналото на страната ни в контекста на балканската и европейската история. Споделям обосноваването от него становище, че по своето геополитическо разположение на Балканите и в Европа, България гравитира обективно към зоната на руско-германските европейски интереси, поради което нейната съдба е неизбежно пряко или косвено зависима от Русия или Германия. Това са двете европейски велики сили, с които страната ни поддържа най-оживени контакти и които през различни периоди от време играят доминираща роля в стопанския и политическия живот у нас.

Споделям обосноващото становище на автора, че до 17 май 1913 година Царство България се развива като относително независима държава, която постига всеостранен възход и става доминираща сила на Балканите и в Балканския съюз с най-голям принос за разгрома на Османската империя в току-що приключилата Балканска война. Приемливо е също изразеното от автора становище, че успехите на България през този период се дължат на сравнително благоприятната международна политическа конюнктура в Европа. Тази конюнктура обаче през 1913 година рязко се влошава във връзка с блоковото разделение и противопоставяне между великите сили в навечерието на Първата световна война. Триумфалната военна победа на България в Балканската война, санкционирана от Лондонския мирен договор на 17 май 1913г., само няколко седмици по-късно се превръща в тотално дипломатическо поражение. Балканският съюз се разпада, а България попада във враждебна международна политическа изолация и губи

териториалните си придобивки в Източна Тракия, Македония, Западните покрайнини и Южна Добруджа. Страната ни преживява пълна катастрофа, изправена сама срещу едновременната агресия на Сърбия, Гърция, Османската империя и Румъния.

Златарски има съществен научен принос за изясняване ролята на Румъния по време на Балканската криза, свързана с България, която е сравнително слабо проучена в историографията. Авторът проследява в детайли и подробности цялостната румънска политика по този въпрос в контекста на взаимоотношенията на Румъния с България, Германия, Австро-Унгария, Франция и Русия. Аргументирано се посочва, че целта е да се обсебят доминиращите позиции на България на Балканите и да се заграби Южна Добруджа. В това отношение, както изтъква аргументирано авторът, румънската дипломация постига успех чрез наложения от нея нов мирен договор в Букурещ, който утвърждава Румъния като доминираща сила на Балканите. Във връзка с това Златарски стига до мотивираното заключение, че фактически Балканската криза е прелюдия към Първата световна война. Преживяната катастрофа и изолацията на страната затрудняват българските управници при ориентацията им към кой от двата враждуващи блока да се присъединят. Репутацията на България като победител на Османската империя в Балканската война я прави желан партньор както за Антантата, така и за Тройния съюз. В София предпочитат за съюзници Германия и Австро-Унгария с надеждата за тяхното евентуално покровителство с оглед бленуваното осъществяване на българските национални идеали.

Антантата обаче печели войната, а България се оказва сред победените държави като понася още по-тежка национална катастрофа. Ньойският договор я поставя в бедствено положение при пълна социално-икономическа и политическа изолация. Всеобщата покруса на българското общество и държавно-политическия елит създават условия за остри вътрешни социални и политически конфликти, които още повече утежняват положението. Като изход от безизходицата започват постепенно да си пробиват път настроенията за нуждата от подходящ съюзник-покровител на международната арена, с чиято подкрепа България да превъзмогне изолацията. В изследванията си Златарски убедително показва, че тази роля поради редица обективни обстоятелства практически се осъществява през следващите години от Германия. Това се обяснява с растящото недоволство в Берлин от наложената порочна Версайска мирна система, което съвпада с ревизионистичните настроения в София. Авторът очертава аргументирано цялостния процес на растящото германско присъствие в България във всички сфери на живота още през 20-те години. Конкретно са посочени държавно-политическите, стопанските, военните, партийните, обществените и културните контакти между двете страни на всички нива. Това, както се изтъква от автора, става по естествен начин във взаимен интерес, без политическа централизация на този процес на държавно равнище. Сближението между двете страни по това време според него се дължи на обективни дадености - географската близост и удобните транспортни възможности, общите финансови затруднения, които налагат бартерна

търговия, а също на взаимното допълване между тяхната аграрна и индустриална структура.

През годините на Третия Райх, германското присъствие според Златарски рязко се засилва, придобивайки подчертано политическо влияние в България. Междувременно Германия става доминираща сила в Европа, което фактически означава, че международната политическа конюнктура превръща Германия в неизбежен политически съюзник-покровител на Царство България, но естествено за сметка на неговия държавен суверенитет. От тук нататък, както изтъква авторът, почти всички съмишленици на съюзника-покровител от управленския, стопанския и културния елит на страната се превръщат в активни компрадори-поддръжници на Германия и наложения от нея „Нов ред“, извличайки от това съответна полза за себе си. С подкрепата на Германия България успява да си върне частично загубените територии в Източна Тракия, Егейска Македония, Западните покрайнини и да присъедини отново Южна Добруджа. Същевременно Златарски убедително доказва, че макар да е зависима от Германия като член на Тристранния пакт, Цар Борис Трети успява да постигне известна независимост на страната като не допуска участието ѝ във войната на Източния фронт и спасява българските евреи от депортация.

Многобройните научни приноси в творчеството на д-р Владимир Златарски са много сполучливо аргументирани с изключително богата информация, придобита от наши и чуждестранни архивохранилища и библиотеки. Неговата солидна чуждоезикова

подготовка му помага да издири и използва много неизвестни документи по третираната проблематика, както и да се консултира с огромната литература. Авторът проявява същевременно похвална прецизност при използването на документалните източници, прави задълбочен анализ на историческата материя, стига до добре обосновани и убедителни изводи и заключения. Изложението във всичките му публикации се отличава с изискан стил, с ясна и логична мисъл.

В заключение смятам, че научните приноси и достойнства в творчеството на д-р Владимир Николов Златарски ми дават достатъчно основания да го препоръчам за доцент по Нова българска история в Института за исторически изследвания при БАН.

13 .07.2016 г.

Академик Константин Косев

